

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף קסט

(בעמוד הקודם)

תנו רבנן הרי שבא ואמר אנד שטר חובי: אדם שבא ואמר שנאבד לו השטר, אפילו שהוא מביא עדים שמעידים 'אנו כתבנו את השטר וחתמנו עליו ונתנו לו אותו', אין כותבין לו את השטר. בגלל שאין לו עדים שהשטר באמת נאבד לו, ואנו חוששים שהוא מחביא אותו כדי שיהי לו שני שטרות, ויוכל לגבות את חובו פעמיים (מהלקוחות שקנו שדה של הלווה לאחר ההלוואה).

במה דברים אמורים: אמנם כל זה בשטר הלוואה. אבל בשטר מכירה, אם בא הקונה וטוען שהשטר נאבד לו ומביא עדים שמעידים שהם כתבו את השטר כנ"ל, כותבים לו שטר חדש. אך מציינים בשטר 'חוץ מן האחריות שבו', כלומר את השטר הזה כתבנו על מנת שבעל השטר לא יוכל לגבות איתו לא מנכסים בני חורין ולא מנכסים משועבדים. וממילא אז אין חשש שהוא יגבה בשטר פעמיים. זו דעת ת"ק.

רבן שמעון בן גמליאל אומר אף שטרי מקח וממכר אין כותבין: בגלל שיש לחשוש שהקונה חזר בו מהקנייה והחזיר את השטר למוכר. ולדעת רשב"ג החזרת השטר מחזירה את השדה בחזרה. ולכן אם נכתוב לו שטר חדש, הוא ילך ויגבה את השדה מהמוכר שלא כדין.

וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו': לגבי מתנה. שאם מקבל המתנה החזיר את השטר לנותן, חזרה המתנה לנותן. אבל לדעת חכמים (ת"ק) החזרת השטר לא מחזירה את המתנה, אלא אם כן יעשה קנין חדש או יכתוב שטר חדש.

אמר מר - חוץ מאחריות שבו

שאלה: **מאי טעמא:** מדוע כותבים לקונה שאיבד את שטר המכירה שהוא לא יוכל לגבות בשטר החדש?

תשובה: א"ר ספרא וכו': לא כותבים שני שטרות על שדה אחת. מחשש שמא הבעל חוב של המוכר 'יטרוף' (= יגבה) מהקונה את השדה הזו. ואז ילך הקונה ויוציא את שטר מכירה הראשון שלו, ויגבה מאחד מהלקוחות שקנו מהמוכר שדה אחריו. ואז הוא יעשה קנוניא עם הבעל חוב, ויאמר לו תן לי להשתמש בחזרה בקרקע שגבית ממני במשך כמה שנים, ולאחר מכן תחזור ותגבה אותה ממני על החוב שחייב לך המוכר. ואז ילך הקונה ויוציא את השטר מכירה השני שלו ויגבה שוב פעם מלקוחות אחרים שקנו שדה אחריו.

קושיא: וכיון דקרעניה לשטרא דמלוה במאי הזר טריף לה: איך הבעל חוב (המלווה של המוכר) יכול לבוא ולגבות את השדה פעמיים מהקונה? הרי כאשר הוא גובה את השדה בפעם הראשונה קורעים את השטר חוב שלו!

וכי תימא דלא קרעניה: ואם תחשוב שלא קורעים את השטר, אין זה יתכן!

כדלהלן -

והא אמר רב נחמן וכו':

סדר גביית החוב כך הוא. כשהלווה לא משלם את החוב, המלווה בא לגבות את חובו בבית דין. בית דין כותבים לו 'שטר טירפא' שהוא יכול ללכת לחפש קרקע של הלווה, ולגבות אותה בכל מקום שימצאנה. והם קורעים את השטר חוב, כדי שהוא לא יוכל לגבות את החוב פעם שניה.

לאחר שהוא מוצא קרקע, הוא בא לבית דין שבאותו המקום, והם כותבים לו 'שטר אדרכתא' שהשדה תהיה מוחזקת בידו. וקורעים את ה'שטר טירפא' כדי שהוא לא ילך ויטרוף שדה נוספת של הלווה.

לאחר מכן בית דין שמים אותה כמה היא שווה, ואז הם כותבים לו 'שטר שומא'. וקורעים את ה'שטר אדרכתא' כדי שלא יגבה בו פעם נוספת.

ועל כך אמר רב נחמן שכותבים ב'שטר טירפא' שקרעו את ה'שטר חוב', וכן כותבים ב'שטר אדרכתא' שקרעו את ה'שטר טירפא', וכן כותבים ב'שטר שומא' שקרעו את ה'שטר אדרכתא'. ואם לא כתבו כן, השטר אינו תקף.

על כל פנים, מוכח שקורעים את השטר חוב!

תירוץ: לא צריכא דקאתי מנח אבהתיה: החשש הוא שמא המוכר גזל את השדה, ויבא הנגזל ויוציא אותה בעדים שהיא היתה של אבותיו. ומכיון שאין לו צורך בשטר,

הוא יוכל לעשות קנוניא עם הקונה ולתת לקונה להשתמש בה בחזרה, ולאחר מכן לגבות אותה שוב באותה הטענה שהיא היתה של אבותיו. והקונה יוציא שני שדות משני לקוחות.

קושיא: אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא וכו': מדוע הקונה צריך לעשות קנוניא עם המלווה או הנגזל? מספיק שיש לו שני שטרות, שבהם הוא יכול להוציא שני שדות משני לקוחות אחת אחרי השניה.

תירוץ: אם כן נפיש עליה בעלי דינין: תהיה לו מריבה עם הרבה אנשים וישימו לב שהדבר לא תקין.

הגמרא חוזרת לדברי הבריייתא שהמאבד שטר מכירה כותבים לו שטר חדש ללא אחריות (- שאם יטרפו ממנו את השדה הוא לא יוכל לחזור וגבות אותה מהמוכר) כדי שהוא לא יוכל לגבות פעמיים.

קושיא: ולכתוב להאי שטרא וכו': מדוע להפסיד לו את האחריות? שיכתבו לו שטר מעולה, והוא יכתוב 'שובר' למוכר שיהיה כתוב בו 'כל השטרות שיצאו על הקרקע הזו יהיו פסולים חוץ מהשטר עם התאריך פלוני' דהיינו השטר החדש שכתבו לו עכשיו. ואז הוא לא יוכל לגבות פעמיים, כי כשיוציא את השטר הראשון, יוציא לו המוכר את השובר והוא לא יוכל לגבות בו.

אמרוה רבנן קמיה דרב פפא וכו' זאת אומרת אין כותבין שובר: מכאן לומדים שאין כותבים שובר. שהרי זו מחלוקת תנאים האם כותבים שובר, ויש מאן דאמר שלא כותבים שובר כי אי אפשר לחייב את המוכר לשמור את השובר לעולם.

אמר להו וכו': אמר להם - יתכן שבכל מקום כן כותבים שובר, אבל כאן השובר לא יעזור. משום שאם יבוא הבעל חוב ויטרוף את השדה מהקונה, הוא ילך ויוציא את שני השטרות ויגבה שני שדות משני לקוחות, ולהם הרי אין שובר! ומה יועיל שהשובר נמצא בידי המוכר?!

קושיא: סוף סוף לקוחות לאו אמרי דארעא הדרי? וכי הלקוחות שנטרפה השדה שלהם בידי הקונה, לא יחזרו בחזרה למוכר לגבות את שדותיהם? ואז הרי יתברר להם שלקונה היה שובר, וממילא הוא יכול לגבות רק פעם אחת, והם יוציאו ממנו את השדה שלקח מהם בחזרה.

תירוץ: אדהכי והכי שמיט ואכיל פירי אי נמי ללוקח שלא באחריות: אכן כן, אבל בינתיים הוא כבר יספיק לאכול את הפירות בגזל, וגזל שנאכל קשה להוציאו בדין (ריטב"א).

קושיא: אי הכי שטרי הלואה נמי: אם כן מדוע בשטרות הלואה כן כותבים שובר? הרי גם כאן המלווה יוציא את שני השטרות, ויגבה את החוב משני לקוחות. ועד שהם יבררו שיש ללווה שובר, הוא כבר יספיק לאכול את הפירות בגזל.

תירוץ: התם דזוזי מסיק וכו': בהלואה, המלווה מחפש את הכסף שלו, ולכן כשהוא מגיע ללקוחות לגבות את השדה מהם בעבור החוב, הם קודם כל הולכים ללווה ומבררים האם הוא שילם את הכסף למלווה. וממילא יוודע להם האם יש ללווה שובר או לא. אבל במכירה, הקונה רוצה את השדה שהוא קנה, ולכן אין להם טעם ללכת למוכר לברר האם שילם לו כסף כי הקונה לא יסכים להתפייס בכסף. ולכן הם נותנים לו לגבות את השדה ואינם יודעים שיש למוכר שובר.

*

חוזרים לדברי הברייתא לעיל (קסח ע"ב):

אמר מר: למדנו בכרייתא לעיל שהטוען שנאבד לו השטר (= שטר מקח וממכר), כותבים לו שטר חדש חוץ מהאחריות שבו. הגמ' שואלת, איך כותבים כזה שטר שתהיה לו ראייה שהשדה שלו אבל לא יוכל לגבות מהמוכר או מהלקוחות שקנו מהמוכר (מחשש שמא השטר הראשון עדיין בידו)?

אמר רב נחמן: כותבים כך: שטר זה לא נכתב כדי שהוא יוכל לגבות בו מנכסים משועבדים או מנכסים בני חורין, אלא הוא נכתב רק כדי שתעמוד הקרקע בידו של הלוקח.

אמר רפרם: מדברי רב נחמן שמצריך לכתוב בשטר במפורש שאין בו אחריות, אנו לומדים ש'אחריות טעות סופר', כלומר שטר שלא נכתבה בו אחריות אנו אומרים שזה בגלל שהסופר טעה ושכח לכתוב זאת, אבל אנחנו מתייחסים לשטר כאילו כתובה בו אחריות והוא גובה בו אפילו מנכסים משועבדים. ההוכחה היא משום שאם 'אחריות לאו טעות סופר' כלומר שבשטר שלא כתובה בו אחריות אין זו טעות הסופר אלא ככוונה הוא נכתב ללא אחריות, א"כ רב נחמן לא היה מצריך לכתוב במפורש בשטר ה"ל שהוא ללא אחריות, אלא יכתוב שטר סתם ללא אחריות ובאמת לא תהיה בו אחריות, ומכך

שהוא מצריך לכתוב במפורש שאין בו אחריות, משמע ש'אחריות טעות סופר', ואף אם בשטר לא כתובה אחריות אנחנו מתייחסים לשטר כאילו כתובה בו אחריות.

רב אשי אמר: רב אשי חולק על רב נחמן וסובר ש'אחריות לאו טעות סופר', וכוונת הברייתא שהוא לא כותב בו אחריות, ולכן הוא לא יוכל לגבות בו.

*

ההיא איתתא: מעשה באשה אחת שנתנה כסף לאדם אחד שיקנה עבורה קרקע, הלך אותו אדם וקנה לה קרקע ללא אחריות. הלכה האשה לפני רב נחמן ותבעה אותו, אמר לו רב נחמן - היא שלחה אותך לעשות עבורה מעשה מתוקן ולא לעשות מעשה מקולקל, ולכן לך ותקנה מהמוכר את השדה ללא אחריות (= דהיינו תכתוב את שטר המכירה על שמך), ותחזור ותמכור את השדה לאשה עם אחריות, ובכך אם המלווה של המוכר יקח ממנה את הקרקע עבור החוב של המוכר, אתה תצטרך לשלם לה.

*

למדנו בברייתא לעיל (קסט.) - רשב"ג אומר הנותן מתנה לחבירו והחזיר לו את השטר, חזרה מתנתו, וחכ"א מתנתו קיימת:

מאי טעמא דרשב"ג: מדוע אם הוא החזיר לנותן המתנה את השטר חזרה המתנה לנותן?

אמר רב אשי: רשב"ג סובר שהרי זה כאילו שנותן המתנה אמר לו 'המתנה נתונה לך כל זמן שהשטר בידך', וברגע שהוא החזיר לו את השטר חזרה המתנה.

קושיא: מתקיף לה רבה: א"כ גם אם השטר נגנב או אבד לו חזרה המתנה, כיון שכעת אין לו שטר בידו.

אלא אמר רבה: אלא רשב"ג וחכמים נחלקו האם אותיות נקנות במסירה או לא, לדעת רשב"ג - האותיות הכתובות בשטר נקנות למקבל המתנה במסירת השטר, וברגע שהוא מקבל את השטר נקנית לו המתנה, ולכן כשהוא נותן את השטר למישהו אחר או שהוא מחזירו לנותן המתנה בעצמו, זוכה מקבל השטר במתנה. ולדעת חכמים - אין אותיות נקנות במסירה, ולכן מסירת השטר לא מקנה למקבל השטר את המתנה, ואף אם הוא יחזיר את השטר לנותן המתנה הוא לא יזכה בה.